

**T.C.
GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI
KOOPERATİFÇİLİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**2017 YILI
FINDIK RAPORU**

Nisan 2018, ANKARA

İÇİNDEKİLER

1	GİRİŞ.....	3
2	ÜRETİM	4
2.1	DÜNYA ÜRETİMİ.....	4
2.1.1	İtalya.....	6
2.1.2	Amerika Birleşik Devletleri.....	6
2.1.3	İspanya	6
2.1.4	Diğer Üretici Ülkeler	7
2.2	TÜRKİYE ÜRETİMİ.....	7
3	TÜKETİM.....	12
3.1	DÜNYA TÜKETİMİ.....	12
3.2	TÜRKİYE TÜKETİMİ.....	12
4	İHRACAT	13
4.1	DÜNYA İHRACATI	13
4.2	TÜRKİYE İHRACATI	14
5	FİYAT	16
5.1	İHRAÇ FİYATLARI	16
5.2	ALIM FİYATLARI.....	17
5.3	BORSA FİYATLARI	19
6	FINDIK İŞLEME SANAYİ.....	20
7	UYGULANAN POLİTİKALAR	21
7.1	TÜRKİYE’DE UYGULANAN POLİTİKALAR	21
7.1.1	Dikim Alanlarına İlişkin Politikalar.....	21
7.1.2	Müdahale Alımları	22
7.1.3	TMO Dönemi Politikaları.....	24
7.1.4	Fındık Stratejisi	25
7.1.5	Destekleme Sisteminde 2014 Sonrası Beklentiler	27
7.2	AVRUPA BİRLİĞİ’NDE UYGULANAN POLİTİKALAR	28
8	SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	28

1 GİRİŞ

Fındık, Fagales takımının Betulaceae familyasının Coryleae alt familyasının, Corylus cinsine girer. Meyvecilik bakımından önemli olan ve ekonomik olarak kültürü yapılan türler, Corylus Avellane L. (Adi fındık), Corylus Colurna L. (Türk fındığı) ve Corylus Maxima Mill. (Lambert fındığı) dır. Ayrıca çeşitli türlerin melezleri önem kazanmaktadır.

Ülkemiz ekonomisinde oldukça önemli bir yeri olan fındık başta Giresun, Ordu, Trabzon ve Rize olmak üzere Karadeniz’e kıyısı olan hemen her ilde yetiştirilmektedir. Fındığın ilk defa Giresun’da kültüre alındığını belirten kaynaklar vardır.

Fındık meyvesi yemiş olarak tüketildiği gibi pastacılıkta, helvacılıkta, tatlıcılıkta ve özellikle çikolata endüstrisinde geniş ölçüde kullanılmaktadır.

Fındık, folik asit, E, K ve C vitaminleri, demir, çinko, bakır gibi mineraller, protein, lif açısından zengin bir kaynaktır. İçerdiği doymamış yağ asitleri sayesinde kalp sağlığını açısından da en faydalı nutraceutical maddedir. Günlük dengeli beslenmede hayati bir besin ve katkı maddesidir.

Tablo:1 Besin Değerleri

	100 gr.	1 Avuç
Karbonhidrat (g)	17	4
Protein (g)	15	3.6
Yağ (g)	61	14,6
Lif (g)	10	2.3
Kolesterol (mg)	0	0
Sodyum (mg)	0	0
Potasyum (mg)	680	163,2
Kalsiyum (mg)	114	27.4
Vitamin A (mg)	20	4.8
Vitamin C (mg)	6	1.5
Demir (mg)	5	1.1

Kaynak: Anonim

Fındık, dünyada belirli bölge ve coğrafi alanların yaşam tarzıyla özdeşleşen, o bölgelerde yaşayan insanların kültürü, sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde derin izler oluşturan nadir ürünlerden birisidir.

Türkiye dünyanın en önemli fındık üretici ülkesi olup, dünya fındık üretiminin yaklaşık %70’i, ülkemiz tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz Karadeniz Bölgesi fındık üretimi bakımından elverişli ekolojik şartlara sahiptir.

Ülkemiz ekonomisinde önemli bir yeri olan fındık, yoğun olarak Karadeniz Bölgesinde olmak üzere ülkemizin 39 ilinde üretilmektedir. Fındık yetiştiriciliği aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre, ekonomik olarak 400 bin aile yaklaşık 700 bin hektar alanda fındık üretimiyle uğraşmaktadır.

Tarımsal ürün ihracatımızda yaklaşık % 15- 20'lik payı olan fındığın en önemli özelliklerinden birisi, ülkemize getirdiği döviz girdisinin tamamını milli kaynaklardan sağlamasıdır.

Tam üyelik sürecinde olduğumuz Avrupa Birliği gibi gelişmiş ülkelerde kırsal kalkınma kavramı giderek önemini arttıran en önemli konular arasında yer almaktadır. Kırsal yaşamın sürdürülmesi ve kırsal nüfusun yerinde istihdamı ülkemiz için de son derece önemlidir. Göç olgusunun yarattığı çarpık kentleşme ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin yarattığı sosyal sorunlar, kırsal kalkınma politikaları ile çözümlenebilecektir. Bu yönüyle fındık dışında bir alternatif üretim imkânı görülmeyen, arazi yapısı nedeniyle hayat şartlarının zor olduğu Karadeniz coğrafyasında, kırsal yaşamın sürdürülebilir kılınmasında ve göçün önlenmesinde fındık ürünü yegâne araç olarak kendini göstermektedir.

Öte yandan, ülke kaynaklarının ekonomik olarak değerlendirilmesi amacıyla kırsal yaşamın sürdürülebilirliğinin yanı sıra tarım topraklarının korunması da göz önünde tutulması gereken önemli bir husustur. Bu yönüyle fındık yetiştiriciliği yapılan bölgelerin eğimli ve yağış alan topraklar olduğu düşünüldüğünde fındık, erozyonla mücadelede de önemli bir araçtır. Bu nedenle fındık, bölge ekonomisinin temel unsuru olmakla beraber yalnız iktisadi olarak değil, aynı zamanda sosyolojik olarak da ele alınması gereken bir üründür.

2 ÜRETİM

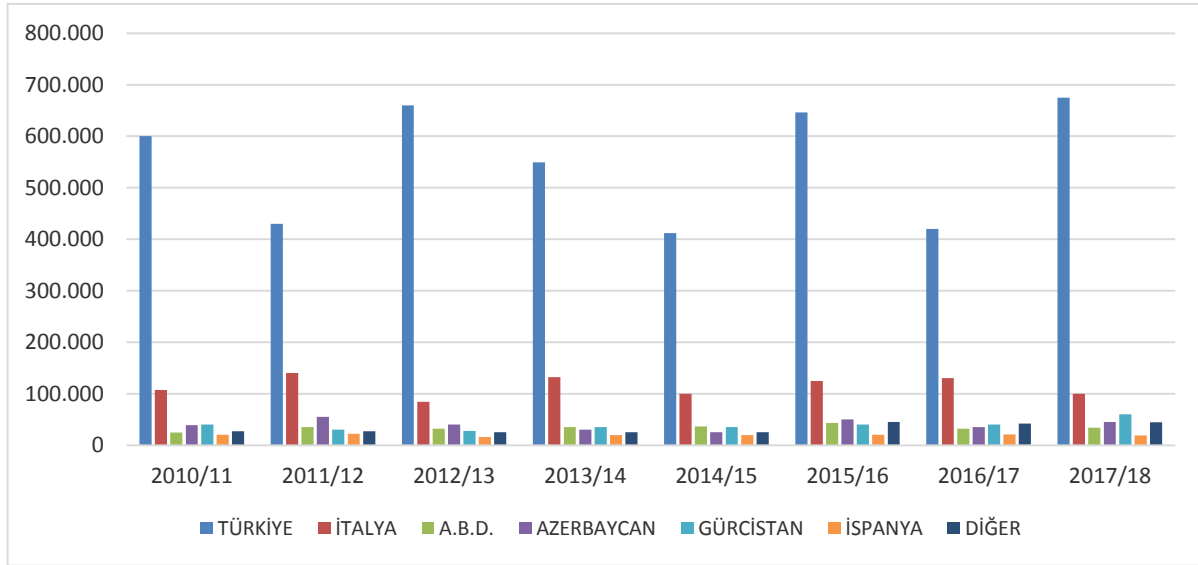
2.1 DÜNYA ÜRETİMİ

Fındık bademden sonra dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyvedir. Fındığın kültür çeşitleri; Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Gürcistan, Azerbaycan, Çin, İran, Şili, Avustralya ve Fransa'da yetiştirilmektedir. Bu ülkelerin yanı sıra Polonya, Yunanistan, Belarus, Hırvatistan, Tacikistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Portekiz, Beyaz Rusya, Moldova, Tacikistan, Ukrayna, Tunus, Slovenya, Slovakya, Moldova, Suriye, Kıbrıs, Arjantin, Avusturya, Estonya, Yeni Zelanda, Romanya ve Kamerun gibi ülkelerde de az da olsa fındık üretilmekte ve üretimin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Dünya fındık üretimi, 1960'lı yıllarda yaklaşık 250 bin ton civarında iken, son yıllarda bir milyon tona yaklaşmıştır.

Tablo:2 Dünya Fındık Üretimi (Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
TÜRKİYE	600.000	430.000	660.000	549.000	412.000	646.000	420.000	675.000
İTALYA	107.000	140.000	84.000	132.000	100.000	125.000	130.000	100.000
A.B.D.	24.500	35.000	32.000	35.000	36.300	43.500	32.000	34.000
AZERBAYCAN	39.000	55.000	40.000	30.000	25.000	50.000	35.000	45.000
GÜRCİSTAN	40.000	30.000	28.000	35.000	35.000	40.000	40.000	60.000
İSPANYA	20.000	22.000	16.000	19.500	19.500	20.000	21.000	19.000
DİĞER	27.000	27.000	25.000	25.000	25.000	45.000	42.000	44.500
TOPLAM	857.500	739.000	885.000	825.500	660.773	969.500	720.000	997.500

Kaynak: Türkiye verileri TÜİK, diğer veriler INC

Grafik 1:Dünya Fındık Üretimi(ton)

Dünya fındık üretiminin ortalama % 70'ini gerçekleştiren Türkiye'yi sırasıyla İtalya, Kafkas Ülkeleri (Azerbaycan+Gürcistan), İran, ABD ve İspanya izlemektedir. AB (27)'nin payı ise % 17'dir. Tablodan da görüleceği üzere Gürcistan, Azerbaycan ve ABD'nin üretimi son yıllarda önemli oranda artış göstermektedir. Çin, Şili, Avustralya ve İran'ın üretimi de istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 3: Dünya Fındık Dikim Alanları (Hektar)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye	667.865	696.964	701.407	702.144	701.141	702.627	705.445	705.500
İtalya	55.904	70.492	57.992	71.459	72.125	72.214	75.050	74.000
Azerbaycan	22.691	23.242	23.768	24.822	25.207	27.322	31.821	29.000
Gürcistan	15.980	17.345	13.883	22.397	19.141	20.066	16.833	26.000
İran	19.133	16.610	13.614	20.416	20.631	37.431	17.899	25.000
ABD	11.736	11.534	11.736	12.141	12.141	13.759	14.973	20.000
İspanya	13.803	14.067	13.912	13.800	13.591	13.301	14.197	15.000
Şile	4.199	7,544	8,687	8,712	8,686	8,712	13,109	14,750
Çin	10,648	11,000	11,500	11,500	11,955	12,366	12,903	12,200
Diğer	31.589	41.193	43.858	45.577	46.612	47.348	53.846	25.500
TOPLAM	842.911	891.466	880.190	912.776	910.610	934.089	930.090	946.950

Kaynak: Türkiye verileri TÜİK, diğer ülke verileri FAO
2017 verileri Türkiye-AB Fındık Danışma Toplantısı, 2017

2017 yılında dünya genelinde 946.950 hektarlık bir alanda fındık üretimi yapıldığı tahmin edilmektedir. Türkiye'de yaklaşık 700 bin hektar alanda fındık üretimi yapılmakta olup, dünya fındık üretim alanlarının % 75'i ülkemizde bulunmaktadır. Türkiye'yi % 8'lik payla İtalya takip etmektedir. Diğer ülkeler arasında İtalya'yı sırasıyla Azerbaycan, Gürcistan, İran, ABD ve İspanya takip etmektedir. Son yıllarda Şili ve Çin'in dikim alanlarında önemli artışlar olmuştur. Başlıca üretici ülkelerin fındık üretimleri ile ilgili bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

2.1.1 İtalya

Yaklaşık 70.000 ha alanda ortalama 100.000 ton/yıl üretimi ile Türkiye'den sonra ikinci büyük fındık üreticisidir. Dünya üretiminden aldığı pay yaklaşık %10 civarındadır.

Üretimi yıllara göre değişmekle birlikte kendi iç tüketimini karşılamaktadır. Buna karşılık ülkemizden ithalat yaparak reeksport yapmaktadır.

Bu ülkede fındık üretiminin %96'sı dört bölgede yapılmaktadır. Bu bölgeler; Piedmont (%11,6), Lazio (%26,8), Campania (%33,9) ve Sicilya (%23,6)'dır. Bakteriyel yanıklık fındık üretim alanlarında ciddi bir problem olarak görülmektedir.

İtalya kabuk rengi güzel ve gösterişli iri çeşitte çerezlik fındık üretimi yapmaktadır. Fındık hasadı Ağustos ayında başlamakta ve 15 gün içinde piyasaya ulaşmaktadır.

2.1.2 Amerika Birleşik Devletleri

Yaklaşık 20.000 ha alanda ortalama 35.000 ton/yıl üretimi ile önemli fındık üreticisidir. Dünya üretiminden aldığı pay yaklaşık % 3 civarındadır.

Fındık üretim bölgeleri Oregon ve Washington olup, üretimin %99'u Oregon'da yapılmaktadır. Oregon'da Willamette Vadisinde yaklaşık 12.000 ha alanda tarımı yapılan fındığın yaklaşık %77'si Barcelona, geriye kalanlar ise Ennis ve Casina çeşitleri ile küçük bir alanda ABD'de geliştirilen Willamette çeşitleridir.

ABD'de tek gövdeli bitki (ağaç formunda) ile üretim yapılmakta, hasat ve diğer kültürel işlemlerde yoğun bir şekilde mekanizasyon kullanılmaktadır. Hasat genellikle Ekim ayının ilk haftasında başlamakta, ürünün kurutulma işlemi hasattan sonra kısa sürede yapılmaktadır. Yere düşen fındıklar makine ile toplanıp hasat edildikten sonra, sıcak hava üfleme sistemi kullanılarak kurutulmaktadır.

ABD fındık üreticilerinin, dalların uçtan geriye doğru kuruması şeklinde ortaya çıkan hastalık nedeniyle bugüne kadar karşılaşmış oldukları problemler, ABD Oregon eyaletinde 2000 dönümlük bir araştırma enstitüsünde 35 yıldır sürdürülen ıslah çalışmaları sonucunda %100 dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesi suretiyle çözülmüştür. Yüzbinlerce fidan doku kültürü yöntemiyle çoğaltılmış olup, 10 yıl sonra bu fidanların ürüne yatması sonucunda ABD'nin fındık üretiminde ülkemizin en önemli rakibi olması beklenmektedir.

2.1.3 İspanya

Önemli fındık üreticisi ülkeler arasındadır. Dünya üretimindeki yerini son yıllarda ABD'ye kaptırmıştır. Üretim alanlarında son 20 yıllık bir dönemde artış olmamış 15.000 ha kadar olan üretim alanında ortalama 20.000 ton/yıl üretim gerçekleştirilmektedir.

Üretim alanlarının %85'i (17.000 ha) Tarragna Bölgesinde olup, plantasyonların %80'i Negret çeşidinden oluşmaktadır. Fındık üretim alanlarının ve üretim miktarının gelişmemesinin en büyük sebebi, Türkiye'de üretilen fındıklar karşısında fiyat itibarı ile

rekabet edememesidir. Tarragona Bölgesi dışında Reus yakınlarında da fındık yetiştirilmektedir. Bu ülkede İtalya gibi iri, gösterişli fındık üretmektedir.

2.1.4 Diğer Üretici Ülkeler

Son yıllarda Gürcistan ve Azerbaycan'da üretimin dünyada nihai mamullerinde fındık kullanılan ve bu alanlarda tekel oluşturan büyük firmalar tarafından desteklendiği yolunda bilgiler alınmaktadır. Azerbaycan ve Gürcistan gibi rakip ülkelerde Fındık Tanıtım Grubu tarafından yaptırılan araştırmalar sonucunda elde edilen veriler, resmi verilerden farklılık arz etmekte, Gürcistan'da 2004 yılında 5 bin hektar olan fındık üretim alanlarının 2010 yılında 16.000 hektara, 2017 yılında ise 26.000 hektara yükseldiği, potansiyelin ise Gürcistan'da 85 bin olduğu, Azerbaycan'da ise üretim alanının 2010 yılında 22.500 hektara ve 2017 yılında ise 29.000 hektara ulaştığı belirtilmektedir. Ayrıca İran'da da üretim alanları 2017 yılı itibarıyla 25.000 hektara ulaşmıştır.

Ülkemizde arzda dalgalanmalara bağlı olarak fiyatta meydana gelen istikrarsızlık nedeniyle oluşan güvensizlik sonucunda önemli alıcı firmalar, özellikle güney yarımkürede yer alan Arjantin ve Şili gibi ülkelerde, fındık üretimi yapılması için özendirici ve teşvik edici faaliyetlerde bulunmakta olup, adı geçen ülkelerde ürün alınacak konuma geldiği, fındık üretim alanlarının Şili'de 15.000 ha seviyelerine ulaştığı tahmin edilmektedir.

2.2 TÜRKİYE ÜRETİMİ

Ülkemizde fındık üretimi genel olarak Karadeniz Bölgesinde gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz, yıllara göre değişik göstermekle beraber, son on yıllık ortalamaya göre 570.000 tonluk fındık üretimi ile dünya üretiminin yaklaşık % 70'ini sağlamaktadır.

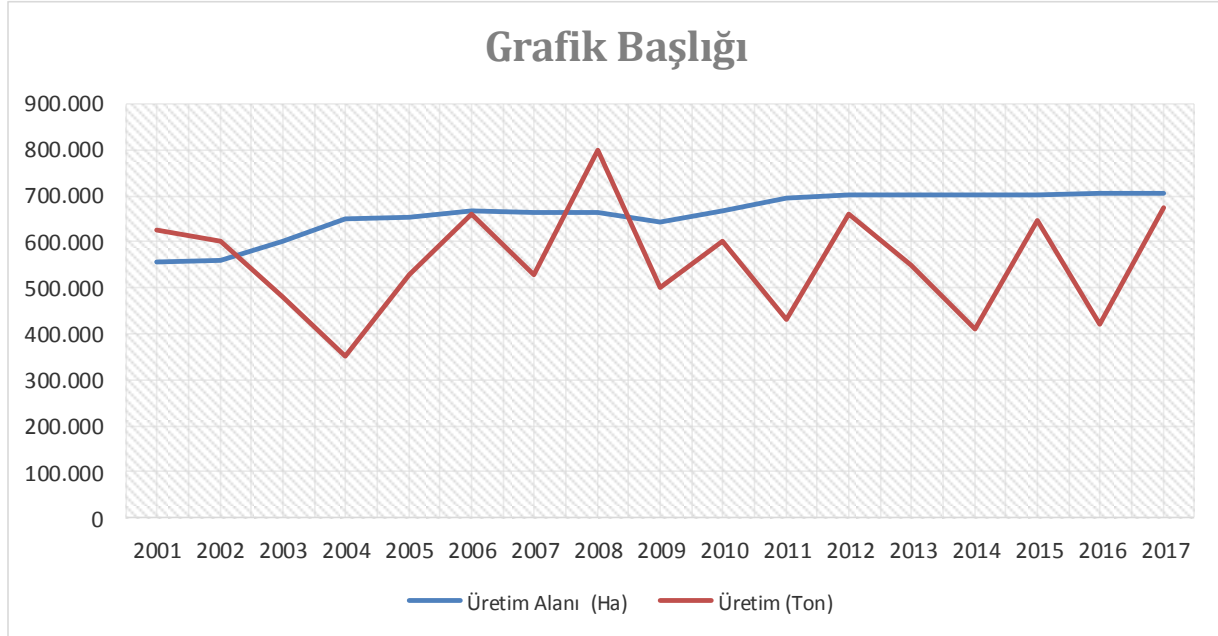
Tablo 4: Türkiye'de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Durumu

Yıllar	Üretim Alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Ka/da)
2001	555.000	625.000	113
2002	560.000	600.000	107
2003	600.000	480.000	80
2004	650.000	350.000	54
2005	655.000	530.000	81
2006	666.226	661.000	99
2007	663.817	530.000	80
2008	663.192	800.791	121
2009	642.867	500.000	78
2010	667.865	600.000	90
2011	696.964	430.000	62
2012	701.407	660.000	94
2013	702.144	549.000	78
2014	701.141	412.000	59
2015	702.627	646.000	92
2016	705.445	420.000	60
2017	706.667	675.000	96

Kaynak: TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2001 yılında 555 bin hektar olan fındık ekim alanları, 2017 yılında 707 bin hektara ulaşarak 2001 yılına oranla % 27'lik bir artış yaşanmıştır.

Grafik 2: Türkiye’de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Durumu

Ülkemizde fındık üretimi, 2844 sayılı Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde birçok kez değişikliğe uğrayan ruhsatlı üretim alanları en son 2014/7253 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 16 il ile sınırlandırılmıştır.

Söz konusu 16 il ve ilçeler aşağıda gösterilmiştir.

S.No.	İ l l e r	Fındık Üretimine İzin Verilecek İlçeler
1	Artvin	Borçka, Arhavi, Hopa ve Murgul,
2	Düzce	Merkez, Akçakoca, Cumayeri, Gölyaka, Çilimli, Gümüşova, Yığılca ve Kaynaşlı,
3	Giresun	Merkez, Bulancak, Keşap, Tirebolu, Görele, Eynesil, Espiye, Dereli, Çanakçı, Güce, Doğankent, Yağlıdere ve Piraziz,
4	Kastamonu	Abana, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin, İnebolu ve Doğanyurt,
5	Kocaeli	Kandıra,
6	Ordu	Bütün ilçeler,
7	Rize	Ardeşen, Fındıklı ve Pazar,
8	Sakarya	Kocaali, Karasu, Akyazı, Hendek, Ferizli, Karapürçek, Kaynarca, Adapazarı, Arifiye, Erenler, Geyve, Pamukova, Sapanca, Serdivan, Söğütü ve Taraklı,
9	Samsun	Çarşamba, Terme, Ayvacık, Salıpazarı, Ondokuzmayıs, Tekkeköy, Alaçam, Yakakent, İlkadım, Bafra, Asarcık, Canik ve Atakum
10	Sinop	Merkez, Ayancık, Türkeli, Erfelek, Gerze ve Dikmen,

11	Trabzon	Bütün ilçeler,
12	Zonguldak	Bütün ilçeler
13	Bartın	Bütün İlçeler
14	Gümüşhane	Kürtün,
15	Bolu	Göynük ve Mudurnu
16	Tokat	Erbaa

Kararname ile bu il ve ilçeler dışındaki il ve ilçelerin tamamı ile yukarıdaki il ve ilçelerde 1 inci ve 2 nci sınıf tarım arazilerinde, % 6'dan daha az eğimli 3 üncü sınıf tarım arazilerinde, fındık bahçesi tesis edilmesine ve yenilenmesine izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Tablo 5: Bölgelere Göre Türkiye Fındık Dikim Alanları

BÖLGELER	TOPLU MEYVELİK ALANI (DA)			
	2000	2005	2010	2017
Doğu Karadeniz	3.233.060	3.849.020	3.964.491	4.218.007
Batı Karadeniz	853.760	1.260.100	1.266.155	1.363.401
Doğu Marmara	1.382.510	1.415.380	1.422.027	1.459.345
İstanbul	21.830	21.740	21.617	21.867
Ortadoğu Anadolu	2.900	2.700	2.700	2.500
Batı Marmara	660	500	842	741
Akdeniz	260	510	732	702
Ege	-	30	56	78
Orta Anadolu	-	-	29	29
Toplam	5.495.000	6.550.000	6.678.649	7.066.670

Kaynak: TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu 2017 yılı Düzey-1 bölgelerine göre fındık dikim alanlarının dağılımına bakıldığında; yaklaşık % 60'lık kısmı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 19'luk kısmı Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 21'lik bölümü Doğu Marmara Bölgesinde gerçekleştirilmektedir.

2014 yılında yaşanan don olayı nedeniyle üretimin yaklaşık % 37'lik kısmı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 26'lık kısmı Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 36'si bölümü Doğu Marmara Bölgesinde gerçekleşmiştir.

2015 yılı Düzey-1 bölgelerinde üretim miktarına bakıldığında, üretimin yaklaşık % 55'lik kısmı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 20'lik kısmı Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 25'si bölümü Doğu Marmara Bölgesinde gerçekleştirilmektedir.

2016 yılı Düzey-1 bölgelerinde üretim miktarına bakıldığında, üretimin yaklaşık % 40'lık kısmı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 27'lik kısmı Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 33'lük bölümü Doğu Marmara Bölgesinde gerçekleştirilmektedir.

2017 yılı Düzey-1 bölgelerinde üretim miktarına bakıldığında, üretimin yaklaşık % 53'lük kısmı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 21'lik kısmı Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 26'lık bölümü Doğu Marmara Bölgesinde gerçekleştirilmektedir.

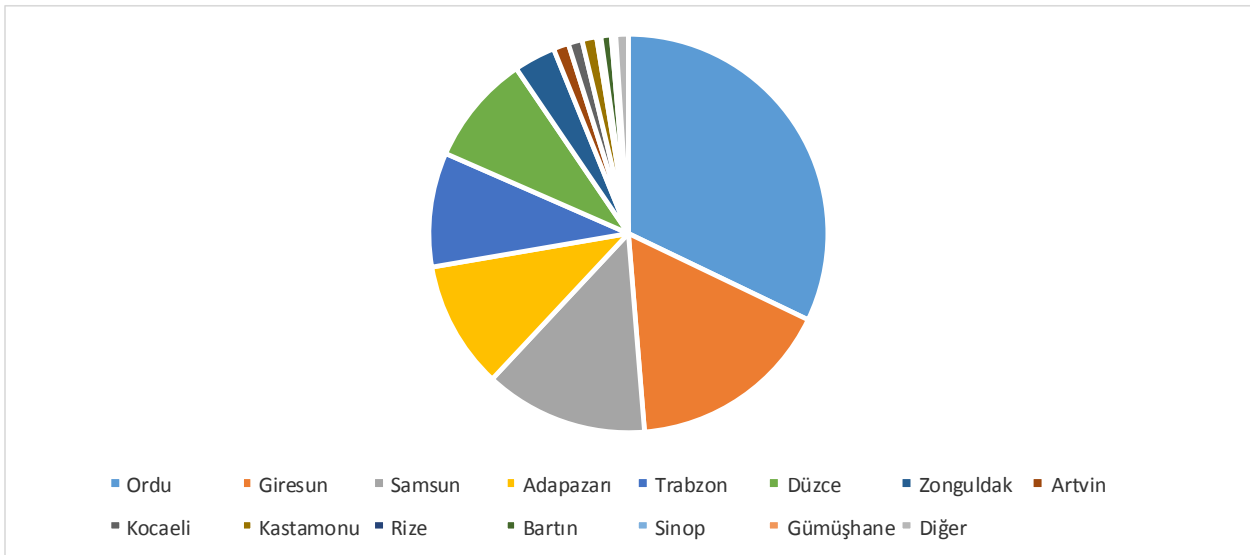
Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Ülkemizde 33 ilimizde fındık üretimi gerçekleştirilmekte olup, 2017 yılında fındık dikim alanlarının % 32'si Ordu, % 17'si Giresun, % 13'ü Samsun, % 10'u Sakarya, % 9'u Trabzon, % 9'u Düzce illerimizdedir.

Tablo 6: İl Bazında Türkiye Fındık Dikim Alanları

İLLER	TOPLU MEYVELİK ALANI (DA)			
	2000	2005	2010	2017
Ordu	1.709.130	2.126.490	2.005.378	2.270.923
Giresun	964.040	1.083.780	1.176.390	1.171.020
Samsun	608.910	870.460	883.410	936.182
Adapazarı	686.600	686.610	691.925	730.838
Trabzon	498.460	503.260	628.089	655.542
Düzce	620.400	627.290	626.983	631.440
Zonguldak	170.060	245.970	234.176	238.342
Artvin	37.970	101.970	111.270	88.051
Kocaeli	69.920	93.090	84.392	79.808
Kastamonu	19.320	73.140	74.229	83.823
Rize	20.510	30.800	35.582	24.389
Bartın	23.960	31.380	31.410	59.375
Sinop	5.670	13.120	16.650	17.209
Gümüşhane	2.950	3.020	7.782	8.100
Diğer	57.100	59.620	70.983	71.628
Toplam	5.495.000	6.550.000	6.678.649	7.066.670

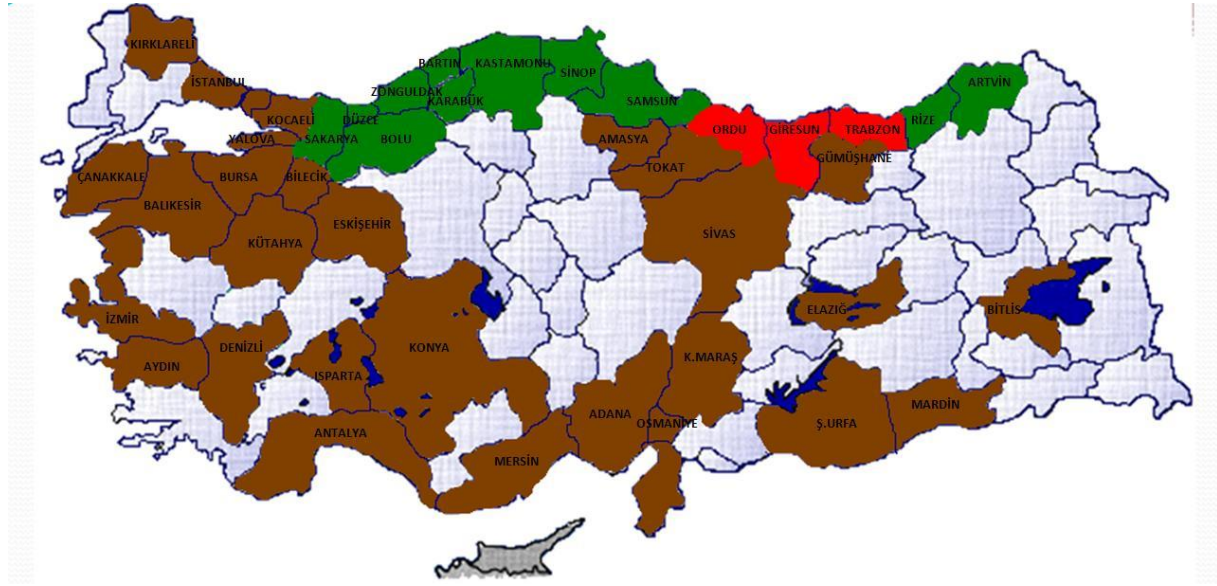
Kaynak: TÜİK

Grafik 3: 2017 Yılı İl Bazında Türkiye Fındık Dikim Alanları

Fındık tarımı yapılan bölgeler üç gruba ayrılmaktadır.

- I. Standart Bölge: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin
- II. Standart Bölge: Samsun, Sinop, Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Düzce, Bartın, Sakarya ve Kocaeli
- Çerezlik Bölge: Başta İstanbul ve Bursa olmak üzere 25 kadar ilimizi kapsamaktadır.

I. Standart Bölge; Bu bölgeyi eski fındık üretim bölgesi olarak nitelemek mümkündür. Halen burada dekara verim düşük ve yıllık verim dalgalanmaları yöre olarak daha fazladır. Bu bölgede Giresun, diğer illerden daha iyi kalitede meyve yetiştirmekte ise de, bu kalite farkı satış fiyatlarında değişiklik oluşturacak kadar önemli değildir.

II. Standart Bölge; Bu bölgede denize paralel yüksek dağlar bulunmadığından yetiştirme alanı iç bölgelere kadar ilerlemiştir. Doğu Karadeniz Bölgesine göre Akçakoca Bölgesinde fındık yetiştirilmesine yaklaşık 50 yıl önce başlanmıştır. II. Standart Bölgeyi çoğunlukla yeni fındık alanları kapsamaktadır. Fındık bahçeleri genellikle teknik esaslara göre kurulmaktadır. Bu alanlarda toprak daha az meyilli ve derin olduğundan verim yüksek olmakta, bu nedenle üretim alanları genişlemektedir.

III. Çerezlik Bölge; Çerezlik Bölgeyi oluşturan iller yurdun çeşitli yerlerine yayılmışlardır. Bu bölgede yetiştirilen fındıkların dış ticaretimiz açısından pek fazla değeri bulunmamaktadır. Üretildikleri yer ya da çevresindeki illerde çerezlik olarak kullanılmaktadır.

1963 yılından sonra uygulanan Devlet destekli taban fiyat uygulamasının cazibesi, fındık tarımının nispeten kolay olması ve çok eğilimli arazilerde de yetiştirilebilmesi nedeniyle fındık dikim alanları, Giresun, Ordu, Trabzon gibi birinci ekolojik saha dışındaki Samsun, Düzce, Adapazarı, Kocaeli, gibi diğer bölgelerde de genişlemeye başlayarak, ormanların, taban arazilerdeki sebze ve tarla ürünlerinin yerini almıştır.

Tablo 7: Bölgelere Göre Türkiye Fındık Üretim Alanları

Yıllar	Akçakoca Bölgesi		Ordu Bölgesi		Giresun Bölgesi		Trabzon Bölgesi		Genel Toplam	
	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks
1983	86.500	100,00	150.000	100,00	100.000	100,00	50.000	100,000	400.000	100,00
1983-1988	107.500	124,28	152.000	101,33	100.000	100,00	50.000	101,000	410.000	102,50
1988-1993	127.000	146,82	165.000	110,00	99.500	99,50	53.500	105,940	445.000	112,25
1993-1998	149.000	172,25	200.000	133,33	99.500	99,50	56.500	113,000	505.000	126,25
1998-2003	163.100	188,55	229.000	152,67	100.500	100,50	58.900	117,800	551.500	137,87
2005	172.000	195,36	245.000	163,33	103.000	103,00	64.000	128,000	584.000	146,00
2010	190.000	219,65	292.000	194,66	110.000	110,00	68.000	136,000	660.000	165,00
2011	191.500	221,38	297.500	198,33	110.000	110,00	71.000	142,00	670.000	167,50
2012	194.000	224,27	302.000	201,33	112.000	112,00	72.000	144,00	680.000	170,00
2013	194.000	224,27	304.500	203,00	113.000	113,00	73.500	147,00	685.000	171,25

2014	194.500	224,85	308.500	205,66	113.000	113,00	74.000	148,00	690.000	172,50
2015	194.500	224,85	308.500	205,66	113.000	113,00	74.000	148,00	690.000	172,50
2016	194.500	224,85	311.000	207,33	113.500	113,50	74.000	148,00	693.000	173,25
2017	194.500	224,85	311.000	207,33	113.500	113,50	74.000	148,00	693.000	173,25

Kaynak: Fiskobirlik

Fiskobirlik verilerine göre, 1983 yılında 2844 sayılı Fındık Üretim Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun'un yayımlanmasına rağmen, aradan geçen 32 yıllık sürede fındık dikim alanları Akçakoca Bölgesinde % 124, Ordu Bölgesinde % 107, Giresun Bölgesinde % 13, Trabzon Bölgesinde % 48, ülke genelinde ise % 72 oranında artış göstermiştir.

Fındık dikim alanlarının doğal ekolojisinden uzaklaşmasında, verim ve maliyet farklılıklarının rolü büyüktür. Özellikle Düzce ve Adapazarı bölgesinde yoğunlaşan yeni plantasyonlar, fındığın gerçek ekolojisi olarak tanımlanan 1. Standart bölgedeki daha yaşlı fındık ocaklarına göre 2-3 kat daha fazla verim sağlamaktadır.

Üretim maliyetleri içinde girdi maliyetlerinin payı sınırlı olup; en büyük payı hasat (toplama) masrafları oluşturmaktadır. Eğimli arazilerde üretim yapılan ve daha yaşlı fındık ocaklarının bulunduğu doğu bölgesi ile eğimsiz, taban arazilerde, yeni fındıklıklarda üretim yapılan batı bölgesi arasında verimde görülen farklılık, birim alandan elde edilen ürün için üretim maliyetlerinin farklılaşması sonucunu doğurmaktadır.

3 TÜKETİM

3.1 DÜNYA TÜKETİMİ

Dünyada fındık tüketiminin tamamına yakın kısmı (% 91) Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilmekte ve büyük ölçüde (% 80'i) çikolata ve şekerleme sanayinde ham madde olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle fındığa olan talep artışı da çikolata ve şekerleme sanayinin büyümesine ve bu sanayide fındığın tercih edilmesine bağlanmaktadır.

Kesin rakamlar mevcut olmamakla birlikte, önemli üretici ülkelerin ellerinde kalan stok miktarları veri alınarak yapılan hesaplamalara göre dünyada toplam fındık tüketiminin 750.000-850.000 ton civarında olduğu tahmin edilmektedir.

3.2 TÜRKİYE TÜKETİMİ

Dünya fındık üretiminde ilk sırada yer alan ülkemiz fındık tüketiminde oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Ülkemizde yılda 80 bin ton civarında fındık tüketilmektedir. Antep fıstığı, badem, ceviz ve kestane gibi ikame ürünlerin çok olması, tüketimi artırmaya yönelik çalışmaların yetersizliği, fındığın kullanım alanlarının yaygınlaştırılamaması, halkın alım gücünün yetersizliği gibi birçok faktörler iç fındık tüketiminin artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde üretilen fındığın sadece % 11-12'lik kısmı iç pazarda tüketilmekte ve kişi başına yıllık tüketim miktarı da 500 - 600 gr civarında kalmaktadır.

Fındığın yurt içindeki tüketiminin ve ihracatının artırılması amacıyla Ekonomi Bakanlığı koordinasyonunda Fındık Tanıtım Grubu oluşturulmuştur. Sürdürülen reklam ve tanıtım faaliyetleri ile tüketim miktarının artması beklenmektedir.

Tablo 8: Dünya ve Türkiye Fındık Tüketimi (Ton/Kabuklu)

Yıllar	Diğer Ülkeler	Türkiye Tüketimi	Toplam Tüketim
2001	636.000	80.000	716.000
2002	642.000	80.000	722.000
2003	628.000	70.000	698.000
2004	594.000	60.000	654.000
2005	638.500	60.000	698.000
2006	735.310	80.000	815.310
2007	705.438	80.000	785.438
2008	748.740	100.000	848.740
2009	733.200	90.000	823.200
2010	810.000	100.000	910.000
2011	744.000	100.000	844.000
2012	810.000	130.000	940.000
2013	780.000	120.000	900.000
2014	745.000	80.000	825.000
2015	740.000	90.000	830.000
2016	720.000	90.000	810.000
2017*	820.000	110.000	930.000

Kaynak: Türkiye-AB Fındık Danışma Toplantısı, 2017 *tahmin

4 İHRACAT

4.1 DÜNYA İHRACATI

Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı (USDA) verilerine göre Dünya fındık ihracatı 2000-2008 döneminde ortalama 540 bin ton (kabuklu fındık cinsinden) olup, bunun % 85'ini Türkiye gerçekleştirmiştir. Dünya fındık üretim ve ihracatının çok önemli bir kısmını Türkiye'nin sağlamasından dolayı, iç piyasada uyguladığı politikaların dünya piyasaları ve fiyatlarına etkisi fazla olmaktadır. Diğer önemli fındık ihracatçısı ülkeler İtalya, Almanya (re-export), Azerbaycan, ABD ve İspanya'dır. Üretici olmamalarına rağmen ithal ettiği fındığı kabuklu, iç veya işlenmiş olarak ihraç eden diğer ülkeler ise Hollanda, Belçika-Lüksemburg, Avusturya, İngiltere, İrlanda, İsviçre, Bulgaristan, Macaristan ve Kanada'dır.

Tablo 9: Dünya Fındık İhracatı (Kabuklu/Ton)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	Ortalama
Türkiye	504.610	487.532	531.488	549.314	505.056	515.600
İtalya	30.130	28.510	28.320	34.263	37.785	31.802
Azerbaycan	17.006	25.804	20.500	20.830	556	16.939
Gürcistan	23.216	38.184	27.106	57.889	38.674	37.014
Almanya	7.646	9.868	5.658	10.072	0	6.649
İspanya	4.323	5.559	4.652	5.096	4.761	4.878
A.B.D.	13.337	19.967	3.142	31.308	39.082	21.367
Fransa	5.249	4.607	2.024	4.937	5.350	4.433
Diğerleri	26.654	62.232	17.016	47.243	26.186	35.866
Toplam	632.171	682.263	639.906	760.952	657.450	674.548

Kaynak: TMO Fındık Sektörü Raporu, 2015

4.2 TÜRKİYE İHRACATI

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere; Son 10 yıllık ihracat ortalamamız 240 bin ton/iç karşılığı 480 bin ton kabuklu fındık olarak gerçekleşmiş olup, 2012/13 sezonunda 301 bin ton iç fındık 602 bin ton iç fındık ihracatı gerçekleştirilmiştir. 2012/13 sezonu fındık ihracatımız, miktar bazında Cumhuriyet tarihinin en iyi fındık sezonu olarak değerlendirilmektedir.

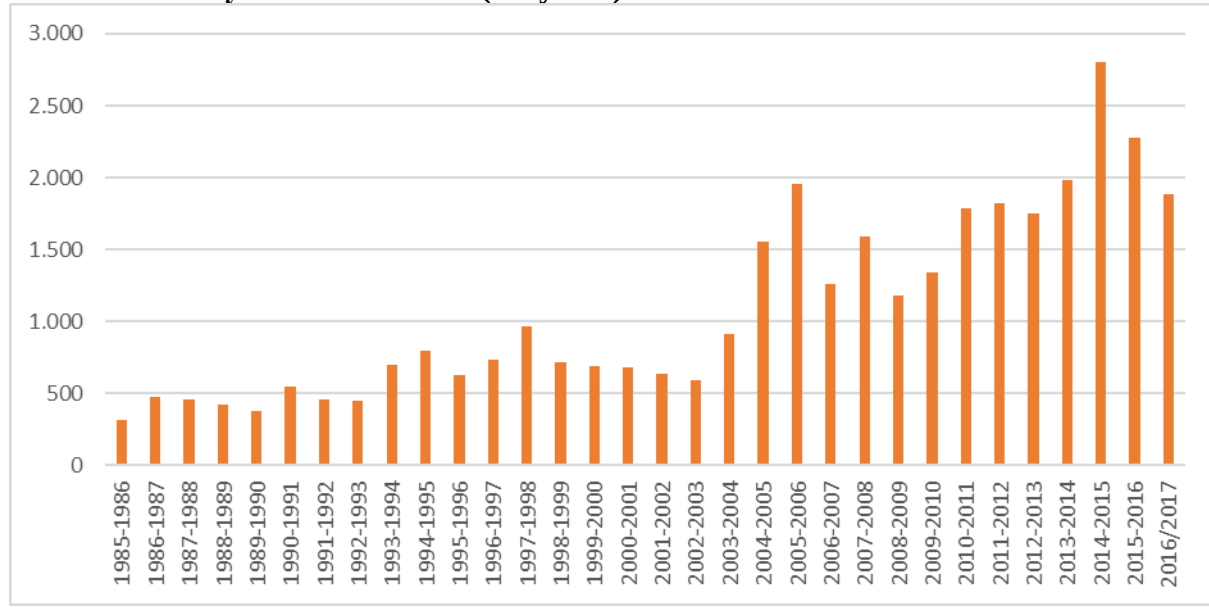
Tablo 10: Türkiye Fındık İhracatı

Dönem	Miktar (Ton/İç)	Değer (bin \$)	Ortalama İhraç Fiyatı (\$/Kental-FOB)
01.09.1985-31.08.1986	96.475	317.195	329
01.09.1986-31.08.1987	140.206	472.781	337
01.09.1987-31.08.1988	123.274	455.260	369
01.09.1988-31.08.1989	152.277	420.768	276
01.09.1989-31.08.1990	132.691	375.567	283
01.09.1990-31.08.1991	196.079	545.238	278
01.09.1991-31.08.1992	164.856	461.555	280
01.09.1992-31.08.1993	194.814	453.563	233
01.09.1993-31.08.1994	176.425	698.891	396
01.09.1994-31.08.1995	244.657	795.159	325
01.09.1995-31.08.1996	209.439	625.126	298
01.09.1996-31.08.1997	186.511	733.506	393
01.09.1997-31.08.1998	212.651	964.226	453
01.09.1998-31.08.1999	173.718	719.384	414
01.09.1999-31.08.2000	199.420,5	692.198	347
01.09.2000-31.08.2001	204.253	682.451	334
01.09.2001-31.08.2002	255.892,8	636.028	249
01.09.2002-31.08.2003	255.918,4	593.028	232
01.09.2003-31.08.2004	223.362,8	915.616	410
01.09.2004-31.08.2005	194.593,7	1.554.156	797
01.09.2005-31.08.2006	239.365,8	1.952.767	816
01.09.2006-31.08.2007	248.663,9	1.262.427	508
01.09.2007-31.08.2008	207.287,3	1.589.548	767
01.09.2008-31.08.2009	244.628,4	1.178.101	482
01.09.2009-31.08.2010	213.142	1.343.910	631
01.09.2010-31.08.2011	281.331	1.783.568	634
01.09.2011-31.08.2012	229.628	1.819.726	792
01.09.2012-31.08.2013	301.193	1.750.440	581
01.09.2013-31.08.2014	267.642	1.981.442	740
01.09.2014-31.08.2015	217.427	2.799.529	1287
01.09.2015-31.08.2016	249.681,6	2.280.113	913
01.09.2016-31.08.2017	235.769	1.882.255	798
01.09.2017-04.03.2018	173.653,1	1.103.027	635

Kaynak: KİB *: 04.03.2018 tarihi itibarıyla

Ülkemiz ekonomisinde önemli bir yeri olan fındık, ihracat geliri ile de ekonomimize önemli katkı sağlamaktadır. 2014/15 ihracat sezonunda ise ihracatımız 217 bin ton/iç karşılığı 435 bin ton kabuklu olarak gerçekleşmiştir. Bu sezonunda 2 milyar 799 milyon 529 dolar döviz girdisi elde edilmiştir. İhracatımız miktar olarak 2012/13 sezonunun altında olsa da değer olarak Cumhuriyet tarihinin en yüksek fındık geliri elde edilen sezonu olarak değerlendirilmektedir. 2016/17 sezonunda ise 236 bin ton fındık ihracatı ile 1.882 milyar dolar döviz girdisi elde edilmiştir.

Grafik 4: Türkiye Fındık İhracatı (Milyon \$)

Ülkeler itibariyle fındık ihracatımızın seyri incelendiğinde; ihracatımızın büyük bir kısmının belli ülkelerde yoğunlaştığı ve belirli pazarlara bağımlı olduğu gözlemlenmektedir. Önemli bir kısmı Avrupa Birliği üyesi olan ve Batı Avrupa’da yer alan bu ülkeler, aynı zamanda dünyanın en büyük çikolata üretici ülkeleri ve pazarlarıdır.

Bununla beraber, yeni pazarlara yönelik ihracatımızın istikrarlı bir biçimde arttığı müşahade edilmektedir. 1980’lerde ilk beş ülkenin toplam fındık ihracatımızdaki payı % 80’lerde iken, 1990’ların ilk yarısında bu oran % 70-75 düzeylerine, 2000’lerde ise % 65-70’lere gerilemiştir. 2017 sezonunda ilk beş ülkeye yönelik toplam fındık ihracatımızın oranı % 60 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 11: 2017 Yılında İhracat Yaptığımız Önemli Ülkeler (01/01/2017-31/12/2017)

ÜLKELER	Miktar (Kg)	Değer (\$)
ALMANYA	63.542.587	437.635.314
İTALYA	54.434.372	364.598.678
FRANSA	22.859.283	158.843.915
KANADA	11.380.872	78.728.862
POLONYA	10.215.735	73.789.361
İSVİÇRE	10.089.163	71.140.643
HOLLANDA	10.128.313	71.794.111
AVUSTURYA	8.886.394	64.468.638
BELÇİKA	8.673.888	58.972.974

ÇİN	7.307.265	55.488.983
DİĞER ÜLKELER	62.105.420	431.416.206
TOPLAM	269.623.292	1.866.877.685

Kaynak: KİB

2017 yılında fındık ihracatımızdaki ilk beş ülke sırasıyla; Almanya (% 24), İtalya (% 20), Fransa (% 8), Kanada (% 4) ve Polonya (% 4) olarak gerçekleşmiştir.

Ülke gruplarına göre fındık ihracatımıza bakıldığında, AB ülkelerinin fındık ihracatımız içerisindeki payı ortalama % 75, Diğer Avrupa ülkelerinin payı % 4, diğer ülkelerin payı % 21 olarak gerçekleşmektedir.

Türler itibarıyla son yıllarda fındık ihracatımızın seyri incelendiğinde, ihracatımızın hemen hemen tamamına yakınının işlenmiş veya iç fındık şeklinde ihraç edildiği (% 63 iç fındık, % 16 işlenmiş bütün halde fındıklar, % 21 ileri işlenmiş fındıklar) görülmektedir. Bu eğilimde, ülkemizin sahip olduğu modern kırma ve işleme tesislerinin alıcı ülke standartlarına uygunluğu ve nakliye masraflarından sağlanan tasarruf, belirleyici role sahip bulunmaktadır.

5 FİYAT

5.1 İHRAÇ FİYATLARI

Bilindiği üzere fiyatlar rekoltedeki değişimle bağlantılı olarak dalgalı bir seyir izleyebilmektedir. Dünya fındık fiyatlarının belirlenmesinde Türkiye’de oluşan iç piyasa fındık fiyatları etkin rol oynamaktadır. İhraç fiyatlarımızın yüksek olması durumunda, en büyük rakiplerimiz olan İtalya ve İspanya, AB’nin sağladığı destekler ve nakliye avantajlarını kullanarak daha düşük fiyatla satış yaparak stoklarını eritmektedirler. Devir stokları genelde Türkiye’de oluşmaktadır.

Tablo 12: İhraç Sezonu İtibarıyla Ortalama Standart İç Fındık İhraç Fiyatları (\$/Kental- FOB)*

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Eylül	550	752	531	662	1042	977	967	646
Ekim	572	788	528	689	1220	891	953	628
Kasım	578	801	540	711	1269	944	872	607
Aralık	587	798	567	713	1300	998	792	611
Ocak	642	820	573	695	1286	943	742	614
Şubat	680	843	581	717	1335	905	744	621
Mart	694	827	576	701	1325	854	729	-
Nisan	694	817	579	724	1338	840	693	-
Mayıs	718	810	588	743	1399	835	704	-
Haziran	713	783	593	774	1421	824	703	-
Temmuz	690	774	612	803	1383	786	690	-
Ağustos	697	771	621	806	1318	817	703	-
Yıllık Ortalama	651,25	798,66	574,08	728,17	1303	885	786	-

Kaynak: KİB

Görüleceği üzere, 2012-2013 sezonunun ilk haftasında 531.-\$/kental ortalama ile satılan “Standart fındık”lar ilerleyen haftalarda artış trendine girmiş ve 2013 Ağustos ayı ortalaması 621.\$/Kental, 2012-2013 sezonu (Eylül –Ağustos) ortalaması ise 574 \$/Kental olmuştur. 2013-2014 sezonu (Eylül –Ağustos) ortalaması ise iç piyasa fiyatlarındaki artışa paralel olarak 728 \$/Kental’e yükselmiştir. 2013/14 sezonun ilk haftasında 662. \$/kental seviyelerinden ihraç edilen standart fındıkların 2014 yılı Ağustos ayı ortalaması 806 \$/kental olarak gerçekleşmiştir.

2014/15 sezonu başlarında ortalama 1042.-\$/kental seviyelerinden ihraç edilen fındık rekoltelediği düşüklük nedeniyle 1303.-\$/kental seviyelerine kadar yükselmiştir. 2015/16 sezonunda rekoltelediği yükselişle birlikte fiyatlar 2016 Ocak ayında 943.-\$/kental seviyelerine kadar düşmüştür. 2016/17 sezonunda ise 2017 Ocak ayında 742.-\$/kental olarak gerçekleşmiştir. İhraç fiyatlarındaki düşüş eğilimi yüksek rekolte ile 2017/2018 sezonunda da devam etmiştir. İhracat fiyatları 2018 Şubat ayında 621.-\$/kental olarak gerçekleşmiştir.

5.2 ALIM FİYATLARI

S.S. Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik)’nin ürün alım performansına bakıldığında, Kamunun fındık piyasalarına doğrudan ya da dolaylı olarak müdahalesi (fiyat, yağlık uygulamaları, devlet adına alımlar v.s), ürünün arz talep durumu, birliğin finansman durumu gibi çeşitli konjonktürel etkilere bağlı olarak farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

Tarım satış kooperatif ve birlikleri 2000 yılında 4572 sayılı Kanun ile özikleşme sürecini girdiyse de, fındık özelinde Fiskobirlik 2001 ve 2002 yıllarında da kamu politikalarının uygulanmasına aracılık etmek durumunda kalmıştır.

Tablo 13: Fiskobirlik Alımları

YILLAR	FKB ALIM MİKTARI (KG)	ALIM BEDELİ (BİN TL)	FKB ALIM FİYATI (TL/KG)	SERBEST PİYASA FİYATI (TL/KG)
1996/97	105.095.298	21.651.827,80	0,166 – 0,24	0,16 – 0,26
1997/98	64.663.951	32.084.184,13	0,4 – 0,66	0,35 – 0,55
1998/99	238.779.747	184.225.560,58	0,675 – 0,875	0,65 – 0,85
1999/00	142.386.660	153.800.831,65	1,02 – 1,07	0,70 – 1,5
2000/01	91.648.052	99.003.071,28	1,1	0,70 – 2,00
2001/02	128.863.552	195.675.773,09	1,5 – 1,625	1,4 -1,9
2002/03	48.487.706	77.780.899,61	1,6 - 1,615	1,15 – 1,9
2003/04	8.168.912	25.411.614,89	2,5 – 3,05	2,2 – 5,05
2004/05	16.927.921	92.838.864,26	5,05 – 5,25 + 30	4,50 –7.30
2005/06	51.138.184	366.962.203,04	7,05 - 7,45	2,20 – 6,50
2006/07	44.931.675	206.909.210,16	4,80 – 5,00	2,60 – 4,40

2007/08	4.949.518	24.783.347,57	4,95 - 5,35	3,30 – 4,80
2008/09	4.953.260	21.782.602,59	4,70 – 5,00	2,40 – 3,00
2009/00	69.567	306.908,32	4,50 – 4,75	4,10 -4,80
2010/11	366.634	1.659.343,51	4,55-4,85	3,60 -4,00
2011/12	53.987	336.954,51	6,75-7,00	3,85 – 7,80
2012/13	60.263	289.281,52	4,75 – 5,00	3,90 – 5,20
2013/14	182.382	1.361.801,96	6,12 - 10,82	4,90 - 11,50
2014/15	1.186.886	19.763.034,81	10,86 - 24,10	9,00 - 20,40
2015/16	2.179.506	22.061.284,93	10,97 – 13,27	7,50 - 14,50
2016/17	4.498.466	50.382.910,70	9,00 - 15,00	8,00 - 15,75
2017/18	3.716.113	32.464.601,68	8,00 - 11,88	7,50 - 12,50

Kaynak: *Fiskobirlik, 19/03/2018

2005/2006 sezonunda piyasa fiyatlarının üzerinde, 2006/2007 sezonunda ise TMO'nun devlet adına yapmış olduğu fındık alımlarındaki alım fiyatının üzerinde bir fiyatla ürün alımı gerçekleştiren Fiskobirlik, almış olduğu ürünleri karlı bir şekilde değerlendiremediğinden dolayı nakit sıkıntısının başladığı 2006 yılından itibaren mali sorunlar yaşamıştır. Bu nedenle, 2006/07 sezonundan itibaren ürün alım miktarlarında önemli düşüşler meydana gelmiştir. Fiskobirlik 2017/18 sezonunda dönem başından 21/03/2018 tarihine kadar ortalama 7,50 - 12,50 TL'den 3.716 ton ürün alımı yapmıştır.

2006 yılında Fiskobirlik'in yaşadığı mali sıkıntılar ve 2005 yılının üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin beklentilerine bağlı olarak Toprak Mahsulleri Ofisi müdahale alımlarında görevlendirilmiştir. Ayrıca 2017/2018 sezonunda rekoltenin yüksek olması ve dolayısıyla fiyatlarda aşırı düşüş yaşanacağı beklentisi nedeniyle üretici korumak amacıyla TMO piyasadan fındık alımı yapmıştır.

Tablo 14: Toprak Mahsulleri Ofisinin Alımları

Yıllar	TMO Alım Miktarı (Ton)	Alım Bedeli (Milyon TL)	TMO Alım Fiyatı (TL/Kg)
2006/07	162.490	585	3,80-4,00
2007/08	95.641	464	5,15
2008/09	368.041	1.534	4,00-5,00
2017/18*	136.868	1.305	9-10

Kaynak:TMO

5.3 BORSA FİYATLARI

Tablo 15 : Ordu ve Giresun Ticaret Borsalarında Oluşan Ortalama Tombul Kabuklu Fındık Fiyatları (TL/Kg)

	2014		2015		2016		2017	
	Giresun	Ordu	Giresun	Ordu	Giresun	Ordu	Giresun	Ordu
Ocak	6,75	6,50	15,16	14,03	11,18	11,56	12,91	10,50
Şubat	6,49	6,50	17,78	14,94	10,70	10,57	12,26	10,00
Mart	6,48	6,20	17,23	16,57	10,39	9,82	11,24	9,75
Nisan	8,94	6,50	-	17,20	9,71	9,46	-	9,25
Mayıs	10,55	9,40	-	17,65	10,38	8,75	-	9,25
Haziran	-	9,80	-	18,30	-	9,37	-	9,00
Temmuz	-	9,90	-	18,36	-	8,60	-	-
Ağustos	11,76	10,30	-	15,99	14,81	9,46	-	8,50
Eylül	14,32	12,57	12,18	11,77	15,05	13,06	-	-
Ekim	14,72	13,81	13,34	11,12	13,46	13,10	9,88	-
Kasım	14,57	13,58	14,28	12,09	12,48	11,66	10,09	-
Aralık	14,39	13,65	12,47	12,66	12,57	11,18	10,30	-

Kaynak: Giresun ve Ordu Ticaret Borsası aylık bültenlerden derlenmiştir.

2010/11 sezonunda 600 bin ton seviyelerinde gerçekleşmesi beklenen fındık rekoltesi ve TMO'nun stok varlığının da etkisi ile kabuklu fındık fiyatları sezon başında 3,5 TL/Kg seviyelerine gerilediyse de, TMO'nun stoklarını yağlık olarak işleyerek eritmesi ve 2011/12 sezonu rekolte beklentilerinin düşük olması nedeniyle fındık fiyatları tekrar artış trendine girerek sezon sonunda 5,00 TL/Kg'a kadar yükselmiştir.

2011/12 sezonunda rekoltenin 450 bin ton olarak beklenmesi ve TMO stoklarının önemli ölçüde erimesi nedeniyle fiyatlardaki yukarı yönlü hareketlilik devam etmiş, Kasım 2011 itibariyle levant kalite fındık fiyatları 6,70 TL/Kg'a yükselmiştir.

2012/13 sezonu başında 4,30 TL/Kg seviyelerinde oluşan başlangıç fiyatları sezon sonuna doğru Haziran 2013 itibariyle Giresun kalite tombul fındık 6,2 TL/kg; levant kalite 5,6 TL/Kg olarak gerçekleşmiştir. 2012/13 sezonu ortalama fiyatları ise Giresun kalite tombul fındık 4,9 TL/Kg; levant kalite 4,5 TL/Kg olarak gerçekleşmiştir.

2013/14 sezonunda ise rekolteadaki düşüş beklentilerine paralel olarak fındık fiyatlarındaki artış devam etmiştir. Sezon başında fiyatlar Giresun kalite tombul fındık 6,6 TL/Kg; levant kalite 6,1 TL/Kg olarak gerçekleşmiş olup, sezon sonuna doğru 2014/15 rekoltesinde arz eksikliği yaşanacak beklentisi ile fiyatlar Mayıs 2014 itibariyle Giresun kalite tombul fındık için 10,6 TL/Kg seviyesine yükselmiştir. Aralık 2014 itibariyle Giresun kalite tombul fındık için 14,39 TL/Kg seviyesine yükselmiştir.

Fiyattaki bu yükseliş 2015/16 sezonuna kadar devam etmiş ve 19-20 TL/Kg seviyelerini görmüştür. 2015/16 sezonunda rekoltenin yüksek olmasıyla fiyatlarda düşüş başlamıştır. Aralık 2015'de Giresun kalite tombul fındık fiyatı 12,47 TL/Kg seviyesine düşmüştür. Şubat 2016 itibariyle ortalama 9,90-11,50 TL/Kg seviyelerinden işlem görmektedir. 2016/17 sezon açılışında Giresun kalite tombul fındık fiyatı 14-15 TL/Kg seviyelerinden işlem görürken Aralık 2016'da 11-12 TL seviyelerine düşmüştür.

2017/18 sezonunda ise sezon açılışında Giresun kalite tombul fındık fiyatı 9-10 TL/Kg seviyelerinden işlem görmeye başlamıştır. Yüksek rekolteye bağlı olarak fiyatın düşeceği beklentisi olmasına rağmen TMO'nun alımlarıyla ilerleyen aylarda da 10 TL civarında seyretmiştir.

6 FINDIK İŞLEME SANAYİ

Fındık işleme sanayinin ürünleri üç gruba ayrılmaktadır:

- 1) Birinci Jenerasyon Ürünler: Kavrulmuş, beyazlatılmış, kıyılmış, dilinmiş, toz ve ezme fındık çeşitleri
- 2) İkinci Jenerasyon Ürünler: Fındık füreleri, krokanlar ve nugatlar.
- 3) Üçüncü Jenerasyon Ürünler: Fındık filipsleri, fındık drajeleri, araştırmaları süren diğer ürünler

Birinci ve ikinci jenerasyon ürünleri daha çok yarı mamul olarak ihraç edilmektedir. Üçüncü jenerasyon ürünleri için çalışmalar sürmektedir.

Fındık yakın yıllara kadar sadece kabuklu ve iç olarak yurt dışına ihraç edilirken bugün ihracatın önemli bir bölümü işlenmiş olarak yapılmaktadır. Diğer taraftan fındık kırma fabrikalarının da sayısı ve kapasiteleri giderek artmış, bu suretle ihracata mal hazırlayacak imkanlar sağlanmıştır. Karadeniz Bölgesi Fındık İhracatçılar Birliği kaynaklarına göre özel sektör fındık kırma fabrikaları sayısı 128'e çıkmıştır.

Tablo 16: Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite

İLLER	Özel Sektör	
	Fabrika	Kapasite
	Sayısı	(Ton-İç/8 Saat)
SAKARYA	21	840
DÜZCE	17	875
ZONGULDAK	6	270
SAMSUN	13	605
ORDU	41	1.898
GİRESUN	21	672
TRABZON	9	237
TOPLAM	128	5.397

Kaynak: KİB

7 UYGULANAN POLİTİKALAR

7.1 TÜRKİYE’DE UYGULANAN POLİTİKALAR

7.1.1 Dikim Alanlarına İlişkin Politikalar

Fındık üretiminin en uygun alanlarda yapılması ve üretimin talepteki gelişmelere göre yönlendirilmesini düzenlemek amacıyla, 16.06.1983 tarihinde 2844 sayılı Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

Kanunda, fındık üretimi yapılacak alanların, kalite özellikleri ile arazi kullanma kabiliyet sınırları dikkate alınarak Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde Bakanlar Kurulu’na belirlenecek alanlarla sınırlandırılacağı, konu ile ilgili olarak yayımlanacak yönetmelikte yeni fındık dikim alanlarının tespit ve ilanı ile yeni fındık bahçesi tesisine veya yenilenmesine izin verilme usul ve esaslarının düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

Bu Kanun ile Devlet planlı bir fındık politikası uygulanması için gerekli hukuki altyapıyı oluşturmuştur. Ancak, Kanunda tanımlanan Karar ve Yönetmelik öngörülenden çok sonra istihsal edilebilmiştir.

Anılan Kanun uyarınca “Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik”, Kanundan 6 yıl sonra yayımlanan, 06.07.1989 tarih ve 89/14313 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir.

Fındık üretimine izin verilecek sahalar ise, Kanundan 10 yıl sonra yayımlanan 07.01.1993 tarih ve 93/3985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. 23.12.1994 tarih 94/6519 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında 93/3985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile fındık üretimine izin verilen alanların dışında kalan alanlarda yapılacak sökülme karşılığı ödenecek tazminat ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. Ancak, kaynak sıkıntısı nedeniyle bahse konu Kararlar uygulama imkanı bulamamıştır.

Tarım sektöründe başlatılan yapısal uyum çalışmalarını desteklemek amacıyla Dünya Bankası ile yapılan görüşmeler neticesinde, 12.07.2001 tarihinde Tarım Reformu Uygulama Projesi İkraz Anlaşması imzalanmıştır. Proje kapsamına, fındık üretiminden vazgeçerek alternatif ürün yetiştirecek üreticilere destek sağlanması da alınmıştır.

Bu alandaki çalışmalara paralel olarak yayımlanan 28.03.2001 tarih ve 2001/2218 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 93/3985 ve 94/6519 sayılı Kararlar yürürlükten kaldırılmıştır. Sökülen fındık alanına önerilen alternatif ürünü eken veya diken üreticiye, fındıktan elde ettiği ortalama net gelir ile yeni ektiği veya diktiği alternatif ürünün ortalama net gelir farkının iki katı tutarında bedel ödenmesi ve bahsi geçen ödemelerin finansmanının uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan doğrudan mali kaynak ve/veya kredi yoluyla sağlanması hususları hüküm altına alınmıştır.

Adıgeçen İkraz Anlaşması ile uyumlu olarak yayımlanan Bakanlar Kurulu’nun 22.11.2001 tarih ve 2001/3267 sayılı Kararı ile, bu kez 2001/2218 sayılı Karar yürürlükten kaldırılmış ve 3 üncü maddesi ile söz konusu Kararın 1 inci maddesinde belirtilen illerdeki 1

inci, 2 nci ve % 6'dan daha az eğimli 3 üncü sınıf tarım arazilerinde tesis edilmiş fındık sahalarında Alternatif Ürün Programı uygulanması hüküm altına alınmıştır.

22.11.2001 tarih ve 2001/3438 sayılı Kararın ekinde yayımlanan Yönetmelik ile de, fındık üretiminin planlanması ve dikim alanlarının belirlenmesi ile fındık yerine alternatif ürün yetiştirmeyi tercih eden üreticilerin desteklenmesine dair hususlar karara bağlanmıştır. Bu Yönetmelik 14.04.2003 tarih ve 2003/5495 sayılı Kararın ekinde yayımlanan Yönetmelik ile ikraz kullanım koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir. (söz konusu Yönetmelik 14.07.2009 tarih ve 2009/15203 sayılı Kararın ekinde yayımlanan "Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Ancak, 2001-2005 yıllarında uygulamaya konulan alternatif ürün ve sökülüm uygulaması kapsamında ilk yıl için 200 \$/da (65 \$/da sökülüm karşılığı), takip eden yıllar için 135 \$/da ödeme öngörülmesine rağmen yaklaşık 400 ha büyüklüğünde bir alanda sökülüm yapılması için 340 üreticiden başvuru alınabilmiştir.

2009 yılında açıklanan Fındık Stratejisinin bir parçası olarak 2001/3267 sayılı Kararnamede değişiklik yapan 2009/15531 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile fındık dikim alanları yeniden belirlenmiştir.

Bu il ve ilçeler dışındaki il ve ilçelerin tamamı ile yukarıdaki il ve ilçelerde 1 inci ve 2 nci sınıf tarım arazilerinde, % 6'dan daha az eğimli 3 üncü sınıf tarım arazilerinde, fındık bahçesi tesis edilmesine ve yenilenmesine izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Değişiklik ile, 750 metre rakımın üzerindeki tarım arazileri için getirilen sınırlandırma kaldırılmış, Gümüşhane İli Kürtün ilçesi, Düzce ili Merkez ve Kaynaşlı ilçeleri ile Sakarya ili Ferizli ve Karapürçek ilçeleri fındık dikimine izin verilen ilçelere dahil edilmiştir.

2011/1424 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Artvin'in Hopa ve Murgul, Sakarya'nın Kaynarca, Bartın'ın Ulus, Kastamonu'nun Doğanyurt ve Samsun'un Alaçam, Asarcık, Atakum, Bafra, Canik, İlkadım, Ondokuzmayıs, Tekkeköy ve Yakakent İlçeleri de fındık üretimine izin verilen alanlara dahil edilmiştir.

Son olarak, 07.02.2015 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 2014/7253 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Bolu'nun Göynük ve Mudurnu, Tokat'ın Erbaa, Sakarya'nın Adapazarı, Arifiye, Erenler, Geyve, Pamukova, Sapanca, Serdivan, Söğütlü, Taraklı, Zonduldak'ın bütün İlçeleri (daha önce sadece Alaplı ve Ereğli idi) fındık üretimine izin verilen alanlara dahil edilmiştir.

7.1.2 Müdahale Alımları

1938 yılında kurulan Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik) 1964 yılına kadar kendi nam ve hesabına fındık alımı yapmıştır.

1964 yılından itibaren Giresun, Trabzon ve Ordu illerinde fındık üretiminin özendirilmesi, ihraç gelirlerinin arttırılması ve geçimini fındıktan sağlayan çiftçilerin refah düzeyinin artırılması amacıyla devlet destekleme alımları yapılmıştır.

Bu işlem için de 1938 yılında kurularak sektörde faaliyet gösteren bir üretici kuruluşu olan Fiskobirlik görevlendirilmiş ve hizmetlerinin karşılığı olarak komisyon ödenmiştir. Destekleme alımları sonucunda ortaya çıkan zararlar da Devlet bütçesinden karşılanmıştır.

Fiskobirlik 1980 öncesi dönemde genellikle Türkiye fındık üretiminin yarısından fazlasını almıştır. 1980 sonrası dönemde ise sadece rekoltenin yüksek gerçekleştiği dönemlerde rekoltenin yarısından fazlası alınmıştır. Bu alım politikalarının sonucunda da 1984 yılına kadar Fiskobirlik Türkiye fındık ihracatının önemli bir bölümünü gerçekleştirmiştir. Ancak piyasada satılamayan ürünlerin elinde kalması nedeniyle Fiskobirlik arz fazlası ürünleri stoklayan bir depo haline gelmiştir. Bunun sonucunda da destekleme alımlarından kaynaklanan zararlar ortaya çıkmıştır.

1994 yılından itibaren uygulamaya konulan ekonomik istikrar tedbirlerinin bir sonucu olarak destekleme alımlarına son verilmiştir. Bu dönemden sonra Fiskobirlik, alımlarını Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kaynaklarından sağlanan düşük faizli kredilerle gerçekleştirmiştir.

Fiskobirlikçe bu uygulamanın başladığı 1995/96 ürün alım döneminden itibaren (2001/2002 ürün alım dönemi dahil) 7 alım sezonunda, 1.730.983.105 Dolar tutarında alım yapılmış ve Fiskobirliğe toplam 1.550.809.883 dolar tutarında DFİF kaynaklı kredi kullandırılmıştır.

Bu dönemde Fiskobirlik depolarında bulunan ve satış imkanı bulunmayan fındıklar yağlık olarak işlenmiş ve ortaya çıkan birlik zararları Hazinece üstlenilmiştir.

Bakanlar Kurulunca, Fiskobirlik stoklarda bulunan 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 ve 2001 yılı ürününden satılamayan fındıkların yağlık olarak işlenmesi ve bu işlem sonucunda ortaya çıkan zararların, birliğin kredi borçlarına mahsup edilmesi karara bağlanmıştır. Bu kapsamda 1996 yılından bu yana toplam 533 bin ton fındık yağlığa ayrılmıştır. Arz fazlası nedeniyle Fiskobirlik tarafından piyasadan çekilen fındıkların yağlık olarak işlenmesi sonucu ortaya çıkan zararların toplamı yaklaşık 1 milyar dolar olmuştur.

Fiskobirlik, son olarak 2002 yılında devlet adına fındık alımı ile görevlendirilmiştir. Ayrıca, Fındık üreticilerinin 2002 yılındaki gelir kayıplarının telafi edilmesi amacıyla 2003/5203 sayılı Kararname ile fındık üreticilerinin gelirlerinin fiilen 2.000.000 TL/Kg seviyesinde gerçekleşmesini sağlayacak ilave doğrudan gelir desteği uygulaması da bu dönemde uygulanmıştır.

Tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek ve bu kuruluşların yeniden yapılanması için yasal bir çerçeve oluşturarak, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve malî yönden bağımsız kılmak amacıyla, 4572 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında” Kanun 16.06.2000 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde Fiskobirliğin Kamu vesayeti ile yönetildiği döneme ilişkin yağlık uygulamalarından kaynaklanan görev zararları DFİF hesabından kullandığı kredilere mahsup edilmiş, kalan borç tutarı ile özel bankalara olan borçları silinmiştir.

4572 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 2000 yılından 2005 yılına kadarki döneme bakıldığında; Fiskobirliğe, ürün alımlarında kullanılmak üzere, 2000/2001 ürün yılında 99 milyon TL ve 2001/2002 ürün yılında da 63 milyon TL olmak üzere toplam 162 milyon TL kredi kullandırıldığı görülmektedir.

Özerkleşme sonrası 2000-2005 döneminde; 2002 yılında Fiskobirlik tarafından Devlet adına satın alınan fındığın değerlendirilmesi sonucu 5 milyon TL Hazineye kazanç sağlanmış, ayrıca Fiskobirliğe 2000 ve 2001 yıllarında kullandırılan toplam 162 milyon TL DFİF kredi tutarının 2001 ürününün değerlendirilmesine ilişkin 2004/7411 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında Hazine hesabına geri dönüşü 235 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

7.1.3 TMO Dönemi Politikaları

2006 yılında Fiskobirlik'in yaşadığı mali sıkıntılar ve 2005 yılının üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin beklentilerine bağlı olarak 2006/2007 sezonunda, fındık üreticisinin mağduriyetinin giderilmesi ve fiyat hareketlerinden korunması amacıyla, 2006/10865 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO) fındık alımı ile görevlendirilmiştir. Takip eden iki sezonda da TMO tarafından bu görev sürdürülmüştür. TMO tarafından satın alınan ürün miktarı ve alım bedeli aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 17: TMO Fındık Alımları

Sezon	Alım Miktarı (TON)	Alım Değeri (Milyon TL)
2006/2007	162.490	585
2007/2008	95.641	464
2007/2008 (FKB'den alınan)	67.373	247
2008/2009	368.046	1.534
2017/2018*	136.868	1.305
Toplam	830.418	4.134

*19/12/2017 tarihi itibarıyla

2007/12757 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO), Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik)'nin stoklarında bulunan ve makbuz senedi düzenlenmiş olan 2005 yılı ve 2006 yılı ürünü kabuklu fındıkları satın almakla görevlendirilmiştir.

Ayrıca, 2008/13879 sayılı Kararname ile, TMO yağlığa ayırdığı fındıklardan 30.000 tona kadar olan miktarını 1,10 TL/kg bedelle Fiskobirliğe satmıştır.

Temmuz 2009'da açıklanan Yeni Fındık Stratejisi doğrultusunda, 2009/15202 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile TMO'nun fındık alım görevi sona ermiştir.

2011/1812 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında ise Fiskobirlik'e 50.000 ton'a kadar kabuklu fındık tahsis edilmiş olup, satışa ilişkin işlemler tamamlanmıştır.

TMO tarafından yürütülen stok değerlendirme çalışmaları neticesinde alımlar sonucu oluşan 694 bin ton kabuklu fındık çeşitli yöntemlerle değerlendirilmiştir.

Bahse konu Bakanlar Kurulu Kararları kapsamında fındık stoklarının değerlendirilmesine ilişkin iş ve işlemlerden doğan zararların, görev zararı sayılacağı ve Hazinece karşılanacağı hüküm altına alınmıştır.

7.1.4 Fındık Stratejisi

Fındık ürününde ülkemizde bugüne kadar uygulanan fiyat merkezli politikalar sonucu; ülkemizdeki fındık alanları aşırı genişlemiş, üretim-tüketim arasındaki marj giderek artmış, Ülkemizde arz fazlası stoklar oluşmuş, kamuya olan yük yıldan yıla artmıştır.

Bu uygulamaların kamuya getirdiği maliyet, yeni politika arayışlarını zorunlu kılmıştır. Yeni politika arayışları 2008 ve 2009 yılı Hükümet programlarında “Sektörün uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini iyileştirmek ve desteklemeye ilişkin kamu harcamalarındaki etkinliği artırmak amacıyla, fındık destekleme uygulamasının, alan bazlı gelir desteği şeklinde yürütülmesine yönelik teknik çalışmalar tamamlanarak uygulama başlatılması” şeklinde ifade edilmiştir.

2009/15201 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ortaya konulan Yeni Fındık Stratejisinde ruhsatlı alanlarda üretim yapan fındık yetiştiricilerimize “**Alan Bazlı Gelir Desteği**”, ruhsatsız alanlarda fındık yetiştiriciliği yapanlara ise fındık bahçesini sökerek alternatif ürünlere geçmeleri halinde “**Telafi Edici Ödeme**” yapılması kararlaştırılmıştır

Karar ile fındık üreticilerine yılda bir defaya mahsus olmak üzere 2009, 2010 ve 2011 yıllarında her yıl için 150 TL/da alan bazlı gelir desteği ödemesi yapılması, ayrıca Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar hükümleri çerçevesinde fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen üreticilerden 2009-2010 döneminde başvuranlara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci ve üçüncü yıllar için 150 TL/da olmak üzere 3 yılda toplam 600 TL/da, 2010-2011 döneminde başvuranlara, ilk yıl için 300TL/da, ikinci yıl için 150 TL/da olmak üzere 2 yılda toplam 450 TL/da, 2011-2012 döneminde başvuranlara 300 TL/da telafi edici ödeme yapılması kararlaştırılmıştır.

Fındık Stratejisinin amaçları şu şekilde sıralanmaktadır;

- Yasal alandaki üretim korunarak, haksız rekabete uğramaları engellenecek,
- Taban arazilerde katma değeri yüksek olan ürünlere geçiş sağlanacak,
- Arz ve talep dengesi sağlanacak,
- Fiyat serbest piyasada oluşacak, rakip ülkelerin üretimi cazibesini yitirecek,
- Ülkemiz, uluslararası piyasalardaki ürün arzında belirleyici olacak,
- Kamu harcamalarında etkinlik sağlanacak,
- Sürdürülebilir bir destekleme modeli uygulanacak,
- Fiyatta ve ihracat gelirlerinde istikrar sağlanacaktır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre; 2009-2016 döneminde uygulanan strateji ile sağlanan destekler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 18: Alan Bazlı Destek

Yıl	Üretici Sayısı	Desteklenen Alan (Ha)	Destekleme Miktarı (Bin TL)
2009	295.575	432.846	650.568
2010	339.492	471.845	709.183
2011	354.590	472.177	709.682
2012	357.462	476.742	716.544
2013	374.450	492.120	788.966
2014	397.193	492.326	838.628
2015	391.539	491.331	836.939
2016	390.350	488.861	832.727

Tablo 19: Telafi Edici Ödeme

Yıl	Üretici Sayısı	Desteklenen Alan (Ha)	Destekleme Miktarı (TL)
2009	327	354	1.064,867
2010	526	597	1.285.911
2011	564	631	1.042.100
2012	13	18,6	56.053
2013	76	74,1	194.732
2014	93	90	165.907

2013/4245 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile stratejinin 2012-2014 döneminde de sürdürülmesi kararlaştırılmıştır.

28/1/2013 tarihli ve 2013/4245 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Karar kapsamında;

- 1- 22/11/2001 tarihli ve 2001/3267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar ile belirlenen ve ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere 2012 yılı ürünü için 150 TL/da, 2013 yılı ürünü için 160 TL/da ve 2014 yılı ürünü için 170 TL/da alan bazlı gelir desteği ödemesi yapılması,
- 2- Fındık Alanlarının Tespitine Dair Kararın 1 inci maddesinde belirtilen il ve ilçelerdeki (14 il,105 ilçe), birinci sınıf, ikinci sınıf ve % 6'dan daha az eğimli üçüncü sınıf tarım arazilerinde ruhsatsız fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere, 2012-2014 yılları arasında telafi edici ödeme desteği ödemesi,

Yapılması kararlaştırılmıştır.

Telafi edici ödeme desteği;

a) 2012 yılı için başvuranlara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci ve üçüncü yıllarda ise her bir yıl için 150 TL/da olmak üzere üç yılda toplam 600 TL/da,

b) 2013 yılı için başvuranlara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci yıl için 150 TL/da olmak üzere iki yılda toplam 450 TL/da,

c) 2014 yılı için başvuranlara ise 300 TL/da olarak belirlenmiştir.

7.1.5 Destekleme Sisteminde 2014 Sonrası Beklentiler

2013/4245 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın uygulama süresi 2014 yılında (2015 bütçesinden) yapılacak ödemeler ile tamamlanacaktır.

Fındık stratejisinin uygulanmaya başlandığı 2009 yılından bu güne rekolte fazlalığı sorunu yaşanmamış olmasının da etkisi ile fındık sektörünün serbest piyasa koşullarında şekillendirilmesine yönelik geçiş dönemi uygulamalarında bir sorun yaşanmamıştır. Ancak, arz fazlası sorunu yaşanması muhtemel dönemler için sistemin işleyişi test edilememiştir.

Sektörde genel beklenti 2014 sonrasında da uygulamanın sürdürülmesi yönünde olup, bazı kesimler tarafından sağlanan desteğin verim ve kaliteyi arttıracak şekilde düzenlenmesi (Kg bazlı fark ödeme desteği gibi), desteğin fındık üretiminden geçimini sağlayan gerçek çiftçilere yapılmasının sağlanması için bazı tedbirler alınması (ikamet şartı, sosyal güvenlik kayıtları v.s) gibi taleplere de yer verilmektedir.

2015 yılı için 4,85 TL/Da mazot desteği, 6,6 TL/Da gübre desteği verilmektedir. Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar ile belirlenen ve ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere 9/11/2015 tarihli ve 2015/8215 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği Ödenmesine Dair Karara dayanılarak 2015 yılı ürünü için 170 TL/da alan bazlı gelir desteği ödemesi yapılmaktadır.

2016 yılında mazot ve gübre için toplamda 11TL/Da destek verilmektedir. 2016/ 9150 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Fındık Üreticilerine sağlanan alan bazlı destek ödemesinin 2016 yılında da sürdürülmesi kararlaştırılmış olup, destek tutarı dekara 170 liradır.

2017 yılında mazot ve gübre için toplamda 13,34 TL/Da destek verilmektedir. 2017/10465 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Fındık Üreticilerine sağlanan alan bazlı destek ödemesinin 2017 yılında da sürdürülmesi kararlaştırılmış olup, destek tutarı dekara 170 liradır.

2018 yılı için de 170 TL/da alan bazlı destek verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır.

Sonuç itibarıyla, sektörün paydaşlarının beklentilerine paralel olarak fındık üreticilerine sağlanan desteğin sürdürülmesi yönünde beklenti vardır.

7.2 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE UYGULANAN POLİTİKALAR

Avrupa Birliğinin eskiden daha koruyucu politikalar izlediği bilinmektedir. Ancak geçtiğimiz son 20 yılda alan bazlı desteğe geçilmiştir. Fındık için spesifik bir politika uygulanmamaktadır.

AB'de üreticiler kooperatifleri kullanarak pazar paylarını arttırmaktadırlar. Yine bu bağlamda Tarımsal Piyasalar Görev Gücü (Agricultural Markets Task Force) kurulmuş olup her türlü tarımsal üründe fiyat istikrarının sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır.

AB'nin ortak piyasa düzenlemeleri ve fındık desteği 2012 yılında değişmiş olup tekli ödeme uygulamasına (single payment scheme) geçilmiştir. AB tarafından finanse edilen ve yemiş sektöründe fındık-badem gibi ürünlere verilen üretimle bağlantılı 33 €/ha destek ödemesi vardır. Bununla birlikte AB ülkelerinde fındığa verilen destekleme ödemeleri ülkeden ülkeye hatta ülke içinde değişiklik arz etmektedir.

Bir ülkenin istemesi halinde belirli bir üretime farklı destek verebildiği “volunteered coupled support” fındık için sadece İspanya’da uygulanmaktadır. İspanya hektar başına 8 Avro ek destek ödemesi yapmaktadır. İspanya’da AB’nin verdiği yardımlar dahil fındık üreticisine hektar başına 150-180 avro civarında destek ödemesi verilmektedir. 2019 yılı itibarıyla İspanya’da çiftçilere doğrudan destek sistemine geçilecek olup çiftçinin çevresel uygulamalar yapmasına bağlı olarak 86 €/ha ek ödeme de verilebilmektedir. 2017 yılı AB-Türkiye Fındık dayanışma toplantısında İspanyol fındık üreticilerine toplam destek miktarının 293 €/ha ulaştığı ifade edilmiştir.

İtalya ve Fransa gibi diğer AB ülkelerinde ise genel tarım desteği programları kapsamında hektar başına 150 Avro destek verilmektedir. İtalya’da toplam destek tutarı 300 €/ha bulunmaktadır.

Ayrıca AB’nin fındık üretiminin artırılması için Gürcistan’a da fon sağladığı bilinmektedir. 2017 yılı AB-Türkiye Fındık dayanışma toplantısında; Gürcistan ve Azerbaycan’da Fındık SuPER (sustainable, productive, equitable, and resilient- sürdürülebilir, verimli, adil ve dayanıklı) programları ve kalite sistemleri üzerinde çalışılabileceği AB temsilcileri tarafından belirtilmiştir.

8 SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Fındık sektörünün yapısal sorunlarının başında, arz-talep dengesizliği gelmektedir. İklim koşulları nedeniyle bazı sezonlarda talepten oldukça yüksek çıkabilen arz, bazı sezonlarda çok düşük gerçekleşebilmektedir. Arz-talep dengesizliği üretici gelirleri ve ihraç fiyatlarını doğrudan etkilemekte, ihraç pazarlarımızda fiyat istikrarsızlığına, bir ölçüde rakip ülkelerde üretim artışlarına neden olabilmektedir.

Geçmişte uygulanan fındık politikalarının kamuya önemli bir maliyeti olmuş ancak fındık piyasasına kalıcı çözümler getirip getirmediği tartışma konusu edilmiştir. Gerek Fiskobirlik alımlarının DFİF kaynaklarından finanse edilerek dolaylı desteğin sağlandığı dönemlerde gerekse Devlet destekleme alımlarının yapıldığı dönemlerde gündemde olan sorunların güncelliğini koruması dikkate değer bir konu olmuştur.

Fındıkla ilgili tarafların öteden beri dile getirdiği sorunları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- Geçmişte uygulanan politikaların bir sonucu olarak üretim alanları genişlemiş ve verimli topraklara kadar yayılmıştır.
- Üretim alanlarının genişlemesiyle iklim koşullarına bağlı olarak arz fazlası sorunuyla karşılaşabilmektedir.
- Yeni pazarlara yönelik çalışmaların sonuçları üretimde meydana gelecek artışları karşılayacak boyutlara ulaşamamıştır.
- İç tüketim gereken ölçüde artırılamamıştır.
- İhracat fiyatları istikrara kavuşturulamamıştır.
- Fındık işleme sanayinin istenen seviyede gelişmediğinden fındık katma değeri yüksek bir ihracat ürünü haline getirilememiştir.

Yapılan destekleme harcamalarından istenilen sonucun alınamaması ve ortaya çıkan bütçe kısıtları tarımda yeni arayışları zorunlu kılmıştır. Dünyadaki gelişmelere de paralel olarak genel politikadaki değişiklikler fındık politikalarına da yansımış ancak sorunların çözülmesine yönelik köklü değişikliklerin uygulamaya konulması zaman almıştır.

2009 yılında ortaya konulan yeni fındık stratejisi ile müdahale anlayışından uzaklaşarak, fındık piyasalarında serbest piyasa işleyişini esas alan bir anlayış ön plana çıkartılmıştır. Bu yeni sistemde, Devlet adına ürün alımı yapılmaması, ürün fiyatının serbest piyasa koşullarında belirlenmesi, üretici gelirlerinin korunabilmesi amacıyla da üreticilerin üretimden bağımsız olarak alan bazlı olarak desteklenmesi hedeflenmiştir.

Öte yandan, yeni stratejinin bir parçası olarak arzın kontrol edilmesi amacıyla 2009/15531 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen fındık dikim alanlarının dışında ruhsatsız alanlarda üretim yapan üreticilerden fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne yönelen üreticilere telafi edici ödeme yapılması da kararlaştırılmıştır.

Ancak, 2009-2013 dönemlerinde rekoltenin talebin altında gerçekleşmesinin de etkisi ile alternatif ürüne yönelik hedefler gerçekleşmemiştir.

Bu noktada, üretim miktarlarına paralel olarak alan bazlı destekleme modeli uygulamasının başlangıcından buyana üretici memnuniyeti açısından sorun yaşanmamış ise de, mevcut dikim alanlarının varlığında bir azalma olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, rekoltenin talebin üzerinde gerçekleşmesi olağan olan önümüzdeki sezonlarda, alan bazlı ödemenin üretici gelirleri ve ihracat gelirlerinin korunmasında yetersiz kalabileceği ya da bütçeye olan yükünün artabileceği düşünülmektedir.

Uzun vadeli ve kalıcı çözümlerin oluşturulabilmesi amacıyla bazı çözüm önerileri aşağıda sıralanmıştır;

1- Piyasanın kendi dinamikleriyle oluşacak istikrarlı bir fiyat seviyesi ile ülkemiz üretim miktarı avantajıyla piyasada düzenleyici ve belirleyici konumu korunmalıdır. Bu

amaçla her yıl belirli bir miktar ürünün stok olarak tutulmasını sağlayacak bir mekanizma kurulmalıdır.

2- Doğal ekolojisinde üretim yapan üreticiler için serbest piyasada oluşan fiyatın üretim maliyetlerini karşılamaması durumunda, diğer tarımsal desteklerden yeterince yararlanamayan fındık üreticileri için telafi edici destekleme araçlarının devreye sokulması, alan bazlı gelir desteği uygulamasının bölgeler arası gelir farklılıkları da göz önünde bulundurularak havza bazlı olarak sürdürülmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

3- Üreticilerin piyasalarda daha güçlü bir aktör olmasını sağlamak amacıyla üretici organizasyonları desteklenmeli, üretici ile örgütü arasındaki bağın güçlendirilmesi amacıyla fındık üreticilerine sağlanacak destekler bu üretici organizasyonları aracılığıyla verilmelidir.

4- Bir kısım fındık üreticisi büyük kentlerde ikamet etmekte ve fındığı ek gelir olarak görmekte olduğundan ürünlerini bekletmeksizin düşük fiyatlarla piyasaya arz etmektedirler. Bu durum geçimini sadece fındıktan sağlayan üreticiler olumsuz etkilenmektedir. Tarımsal faaliyetin başında bulunmayan, verimliliği ilke edinmeyen, resmi ikamet adresi ve sosyal güvencesi bakımından çiftçilik yapma imkanı olmayan kişilerin, üreticilere yönelik desteklerden yararlandırılmaması, bu tür desteklerin maliyetini de azaltacaktır.

5- Fındık üretimine izin verilen alanların dışındaki fındık üreticilerinin ülke ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen alternatif ürünlere yönelmesi için teşvik unsurları genişletilmelidir.

6- Arz fazlası sorunu, alternatif ürün projelerinin yanında talebin genişletilmesi; iç tüketimin ve özellikle ihracatın artırılması, yeni pazarların geliştirilmesi yoluyla çözüme kavuşturulmalıdır. Fındık pazarının genişlemesi, tüketimin artması ve yaygınlaşması için dünya pazarının durumu, potansiyel müşteri özellikleri dikkate alınarak, fiyat, tanıtım ve benimsetme faaliyeti gibi uzun vadeli politikalar ihmal edilmemelidir.

AB ülkelerinin yanı sıra üretim ve arz fazlası olduğu yıllar sıkıntı yaşanılmaması için deniz aşırı ülkelere özellikle Çin, Japonya Kore gibi Uzak Doğu ülkelerine fındık ihracatı yapılabilmesi için gerekli pazar araştırmaları yapılmalı ve Türk Fındığı adı ile tanıtım faaliyetleri yaygınlaştırılmalıdır.

7- İhracatın naturel fındıktan katma değeri yüksek fındık ürünlerine yönlendirilmesi için tedbirler geliştirilip uygulanmalıdır. Türk fındığının ihraç politikası, natürel iç fındığın yanı sıra, işlenmiş mamul ve yarı mamul oranı artırılacak şekilde olmalıdır. İşlenmiş ürünlerde Türk fındığını öne çıkararak, markalaşma yoluna gidilmelidir. Ülkemizde çikolata sanayii teşvik edilmeli, yeni ürün geliştirilmesi için AR-GE desteği verilmelidir.

8- Dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmaktadır. Hatta ticaret yapabilmenin ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin değerlendirilebilmesi ve ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından iyi tarım uygulamaları (EUREP-GAP), HACCP gibi gıda güvenliğini sağlamaya yönelik araçlar ile ISO 9000 gibi hem gıda güvenliği hem de kalite yönetim sistemleri yaygınlaştırılmalı, bu standartlar kapsamında üretim yapılması teşvik edilmelidir.

9- Fındık ihracatımızın önemli bölümünün AB ülkelerine yapıldığı, AB ülkelerinde de organik ürünlere olan talep de dikkate alındığında, organik fındık üretimine de gereken önem verilmelidir.

10- Fındık piyasaları ve ihrac fiyatlarında istikrar sağlanabilmesi için fındık ticaret ve pazarlama alt yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir. Gelişen ve değişen iç ve dış dinamikler karşısında, “üretim-pazarlama-tüketim” şeklinde özetlenebilecek tedarik zincirinin, pazarlama aşamasının bütünleyici halkalarını oluşturan ürün borsaları ve lisanslı depoculuk sisteminin ve buna yönelik gerekli alt yapının oluşturulması bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Bu ihtiyaçtan hareketle, ürün borsaları ve lisanslı depoculuk gibi çağdaş tarım ürünleri ticaret ve pazarlama alt yapılarının kurulması yönünde çalışmalar başlatılmış ve ülkemizde ürün ihtisas borsaları ve lisanslı depoların kurulmasına imkân sağlayan mevzuat alt yapısı tamamlanmıştır.

Gelinen noktada, TMO ve TOBB ortaklığı ile kurulan TMO-TOBB Tarım ürünleri Lisanslı Depoculuk Sanayi ve Ticaret A.Ş (LİDAŞ) 2010 yılında lisans alarak faaliyetlerine başlamış, 2012 yılında da fındık ürünü konusunda faaliyetlerine başlayan şirket Ordu/Ünye’de 25 bin ton ve Düzce’de 10 bin ton kapasiteli depolarla hizmet vermeye başlamıştır. Ancak 2012 ve 2013 dönemlerinde istenilen ürün depolama kapasitesine ulaşamaması ve yüksek maliyetlerden dolayı; 31.12.2013 tarihinde alınan yönetim kurulu kararı ile şirketin fındık depolama faaliyetine son verilmesi kararlaştırılmıştır.

Giresun Ticaret Borsası öncülüğünde Türkiye Odalar Borsalar Birliği (TOBB), Giresun Valiliği - Giresun İl Özel İdaresi, Rize Ticaret Borsası, Düzce Ticaret Borsası ortaklığında Giresun’da Giresun Fındık Lisanslı Deposu ve Spot Borsası kurulması projesinin operasyonel anlaşması imzalamıştır. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı kapsamında desteklenen projenin bütçesi 9.450.309 €’dur. (AB Katkısı : 7.753.979 € / Ulusal Katkı = 1.696.331 €) Projenin şu anda inşaat işleri aşaması da tamamlanmış olup, Giresun Fındık Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş. 29/11/2016 tarihinde kurulmuştur. Söz konusu Şirketine 25/08/2017 tarihinde lisans verilmiş ve 17.000 ton kapasite ile faaliyete geçmiştir.

Bugün, depolara ilgi arzu edilen aşamada olmasa da, önümüzdeki dönemde gerekli ilave tedbirler alınarak fındık ürününde lisanslı depoculuk sistemine olan talebin arttırılması gerekmektedir.